

2024

Padorumas

ATASKAITA

TURINYS

Padorumo principas.....	2
Lietuvos teismų praktika.....	3
Mokslinė literatūra	4
Metodiniai nurodymai	5
Tobulintinos sritys.....	8
Šaltiniai	9

Padorumo principas

Valstybės politikais laikomi „asmenys, įstatymų nustatyta tvarka išrinkti į Seimo nario, Respublikos Prezidento, Europos Parlamento nario, savivaldybės tarybos nario ar savivaldybės mero pareigas ar paskirti į Vyriausybės nario, savivaldybės mero pavaduotojo pareigas“¹. Jie viešajame gyvenime turi laikytis žmogaus teisių bei laisvių ir jas užtikrinti, vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucija, didinti pasitikėjimą valstybe ir jos institucijomis, laikytis aukščiausių elgesio standartų, visuotinai pripažįstamų dorovės, moralės ir etikos normų (pvz., teismo proceso Nr. 3-65-3-00409-2017-0: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. rugpjūčio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4503-556/2020). Visuotinai pripažįstamoms dorovės, moralės ir etikos normoms gali būti priskiriamos konstitucinės vertybės, tarptautinių organizacijų dokumentų, skirtų viešajam sektoriui (pvz., Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos²) ar tam tikrai sričiai³, nuostatos, tarptautinių asociacijų ar tinklų, vienijančių tam tikros srities organizacijas (pvz., Europos tarnybinės etikos tinklo (angl. *European Network for Public Ethics*), dokumentų nuostatos ir kita.

Iš valstybės politikų tikimasi, kad viešajame gyvenime jie savo elgesiu laikysis konstitucinio valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principo, valdys vadovaudamiesi demokratiškumo principu, didins visuomenės pasitikėjimą valstybės valdžios ir savivaldybių institucijomis, bus atsakingi už savo veiklą ir atskaitingi visuomenei. Lietuvoje valstybės politikų elgesiui taikomi devyni principai, iš kurių vienas – padorumo principas.

Padorumas – elgiasi deramai pagal einamas pareigas, vengia situacijų, kai politiko elgesys kenktų jo ar institucijos, kurioje jis eina pareigas, reputacijai ir autoritetui, vengia nesąžiningų pranašumo siekimo būdų, gautą oficialią informaciją naudoja tik pareigoms atlikti ir nesipelno iš jos.

Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso 4 str.

Padorus asmuo apibrėžiamas kaip gero elgesio, išauklėtas⁴, nesavanaudis, „vadovaujasi garbingais ir kilniais motyvais“⁵. Etikos prasme padorumas yra „patvarus dorovinis santykis su žmonėmis, grindžiamas sąžiningumu“²; jam artimomis sąvokomis laikytinas garbingumas ir kilnumas.

¹ Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso, patvirtinto Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu, 2 straipsnio 1 dalis.

² Pavyzdžiui, OECD (1998). Recommendation of the Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service Including Principles for Managing Ethics in the Public Service. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0298>; OECD (2017). Recommendation of the Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service Including Principles for Managing Ethics in the Public Service. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/129/129.en.pdf>; OECD (2017). Recommendation of the Council on Public Integrity. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0435>.

³ Pavyzdžiui, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>; Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (n.d.). Padorus, ~iai, padoriai, ~yn, ~ybė, ~umas. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema „E. kalba“, <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/>.

⁵ Padorumas. In: Žemaitis, V. (2005). Etikos žodynas. Vilnius: Rosma. P. 238.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės politikų sąvoka yra plati, toliau pateikiamas pavyzdys yra susijęs su valstybės politikais, atstovaujančiais vietos savivaldai. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme pateiktame priesaikos tekste nurodyta: „Aš, (vardas, pavardė), prisiekiu gerbti ir vykdyti Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai ir garbingai atlikti savo pareigas ir susilaikyti nuo veiksmų, pažeidžiančių savivaldybės gyventojų teises ir viešuosius interesus. Tepadedu man Dievas!“ (prisiekti leidžiama ir nepasakius paskutinio sakinio). Iš pateikto priesaikos teksto matyti, kad padarumas iš esmės turinio prasme išreikštas žodžiais „sąžiningai“, „garbingai“. Šiuo tekstu pažymima, kad savivaldybės vykdomosios ir atstovaujamosios institucijos (šiuo atveju meras ir savivaldybės tarybos nariai) prisiekdamos įsipareigoja bendraudamos su kitais žmonėmis veikti tam tikrais motyvais – siekti užtikrinti visuomenės (savivaldybės gyventojų) teises ir valstybės (viešuosius) interesus. Tad kalbant apie valstybės politiko elgesį vietos savivaldos valstybės politikai, kaip ir kiti valstybės politikai, turi vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁶ išdėstytais pamatinėmis konstitucinėmis vertybėmis ir teisės aktais.

Kitas pavyzdys yra susijęs su valstybės politikais, atstovaujančiais Lietuvos tautai, – Seimo nariais. Seimo nario priesaikos tekstas yra nustatytas Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, ir jis yra Konstitucijos sudedamoji dalis: „Aš, (vardas, pavardė), prisiekiu būti ištikimas Lietuvos Respublikai; prisiekiu gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus, saugoti jos žemių vientisumą; prisiekiu visomis išgalėmis stiprinti Lietuvos nepriklausomybę, sąžiningai tarnauti Tėvynei, demokratijai, Lietuvos žmonių gerovei. Tepadedu man Dievas!“ (prisiekti leidžiama ir nepasakius paskutinio sakinio). Konstitucinėje jurisprudencijoje išaiškinta, kad „iš Seimo nario priesaikos, Seimo nario konstitucinio statuso kyla reikalavimas, kad Seimo narys elgtųsi sąžiningai, vengtų elgesio, žeminančio Seimo – Tautos atstovybės reputaciją ir autoritetą (*inter alia*, 2010 m. spalio 27 d., 2017 m. gruodžio 19 d., 2017 m. gruodžio 22 d. išvados)“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2024 m. balandžio 25 d. išvada Nr. KT37-I2/2024 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. 20/2023).

Lietuvos teismų praktika

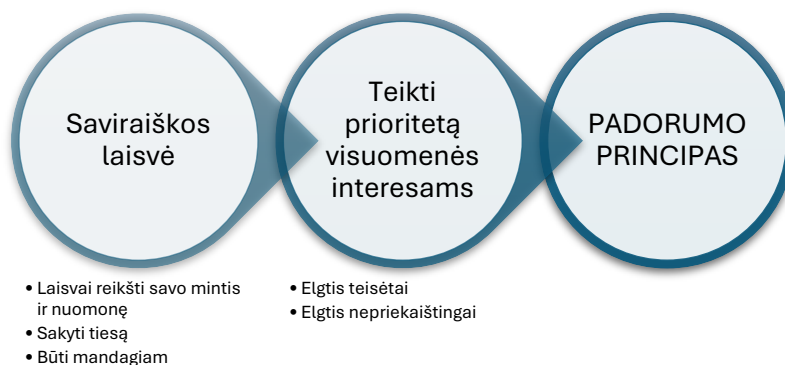
Lietuvos teismų informacinėje sistemoje „LITEKO“ buvo atlikta viešoji sprendimų paieška nuo 2006 m. spalio 1 d. iki 2024 m. gegužės 31 d. siekiant įsigilinti, kokiame kontekste nustatomas padarumo principo pažeidimas ir kaip teismai aiškina padarumo principą. Pasirinktu paieškos laikotarpiu identifikuotos Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtos 192 administracinės bylos, kuriose minimas padarumo principas. Lietuvos administracinių teismų praktikoje padarumo principas minimas (pvz., valstybės tarnautojų, valstybės politikų, pareigūnų (pvz., policijos pareigūnų, muitinės pareigūnų, prokurorų) veikloje), tačiau jo turinys iš esmės neišplėtotas, pateikiamos tam tikros profesinės grupės elgesio / etikos kodekso nuostatos.

Lietuvos administracinių teismų praktikoje 13 iš 192 (6,8 proc.) administracinių bylų buvo paminėtas padarumo principas einant valstybės politiko pareigas. Šis principas administracinėse bylose minėtas kartu su kitais elgesio / etikos principais, ypač pavyzdingumo

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>

principu, todėl neįmanoma nustatyti, kokiais konkrečiais veiksmais buvo (galbūt) pažeistas padorumo principas.

Padorumo principo sąvokų, minėtų Lietuvos administracinių teismų praktikoje, analizė rodo, kad padorumo principas turinio prasme paprastai siejamas su viešojo intereso tenkinimu ir saviraiškos laisve (1 pav.).

1 pav. Padorumo principo sąvokų analizė

Mokslinė literatūra

Mokslinėje literatūroje padorumas aptariamas kaip politiko elgesio standartas. Haaften ir kt. (2020)⁷ nagrinėjo Nyderlandų Karalystės politikų padorumą politiniuose debatuose ir politinėje komunikacijoje. Jie pabrėžė, kad politikų padorumui prieštaraujantis elgesys pasireiškia per kalbą, t. y. kalba pasižymi priešišku, įžeidimu, užgaulumu. Nyderlandų Karalystėje politikų kalbos politiniuose debatuose reikalavimai yra nustatyti elgesio kodekse. Jame daug dėmesio skiriama abipusei pagarbai diskutuojant. Atkreipiamas dėmesys, kad naudojantis saviraiškos laisve politikui svarbu ieškoti bendrų sprendimų, siekti konsensuso. Nyderlandų Karalystės politikai turi laikytis toliau nurodytų elgesio taisyklių.

! *Oriai diskutuoti*: politikai turi būti mandagūs ir susilaikyti nuo vulgarios ir menkinančios kalbos (pvz., menkinančių palyginimų, metaforų).

! *Vengti skaldančiojo poveikio*: politikai turi nepervertinti ir nepoliarizuoti problemos, pvz., vengti vartoti priešišką kalbą, vengti dažnai vartoti superlatyvus, vengti hiperbolizuoti.

! *Vengti asmeninių išpuolių*: tikimasi, kad vengs vartoti menkinamąjį atspalvį turinčius žodžius (pvz., mažybinius žodžius).

! *Argumentuoti*: politikai turi ginti savo poziciją argumentais, grįsti faktais ir rimtai diskutuoti su kitais dėl jų išsakytų argumentų, faktų, ypač kai jų to prašoma.

Nyderlandų Karalystėje padorumo standartų neatitinkanti dalyvavimo, ypač bendravimo, kultūra debatuose laikoma diskredituojančia politinės partijos vardą. Priešingai, Didžiojoje

⁷ Haaften, T. van, & Leeuwen, M. van. (2020). Suggesting outsider status by behaving improperly: the linguistic realization of a populist rhetorical strategy in Dutch Parliament. In I. van der Geest, H. Jansen, & B. van Klink (Eds.), *Vox Populi: Populism as a Rhetorical and Democratic Challenge* (pp. 108-129). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. doi:10.4337/9781789901412.00014

Britanijoje poliarizavimą, konfrontaciją skatinantys debatai (net keliantys abejonių intelektualiais gebėjimais) nelaikomi nederamu politikų elgesiu, pažeidžiančiu institucinį orumą.

Mokslinėje literatūroje taip pat pasisakoma apie padorumą lyties aspektu. Cox (2022)⁸ teigia, kad moterys politikės dažniau susiduria su asmeniniais išpuoliais (pvz., bauginimu, patyčiomis, priekabiavimu). 2016 m. Tarpparlamentinės sąjungos paskelbti tyrimo rezultatai⁹ rodo, kad 65,5 proc. tyrime dalyvavusių politikų patiria pažeminimą dėl seksistinių juokelių. Wagner (2022)¹⁰ tyrimo rezultatai rodo, kad Kanados moterys politikės patiria asmeninių išpuolių internete. Tyrėja pažymėjo, kad diskriminacinio ir kartais smurtinio pobūdžio išpuoliai socialinėje medijoje gali ne tik žeminti moteris politikas, bet ir sukelti pasekmių jų politinei karjerai, reputacijai, įsidarbinimo galimybėms ir net psichinei sveikatai.

Apibendrinimas: padorumas iš esmės siejamas su valstybės politiko asmeninių ir dalykinių savybių bei moralinių vertybių raiška.

Metodiniai nurodymai

Šioje ataskaitos dalyje pateikiami keli pavyzdžiai ir metodiniai nurodymai tyrimus dėl valstybės politikų elgesio normų atliekančioms institucijoms. Pastarieji laikytini nebaigtiniu sąrašu, t. y. remiantis Lietuvos administracinių teismų praktika, išgryninti aktualiausi metodiniai nurodymai tiek nagrinėjant skundus, kreipimuisi ir pranešimus dėl galimo valstybės politikų padورو principo pažeidimo, tiek priimant sprendimus dėl padورو principo pažeidimo.

1a pavyzdys

Atitinkamoje interneto svetainėje buvo paskelbtas straipsnis, kuriame X savivaldybės meras pasisakė apie X savivaldybės tarybos narius:

„Apie šituos balamutus tarybos narius net nenoriu šnekėti. Maitinimas pirkas ekstremaliois sąlygomis ir buvo viskas ne karštieji patiekalai, o vienkartinuose induose ir t. t. Jeigu pagal tuos keturis idiotus norite klausinėti, neturiu laiko nei dabar, nei vėliau. <...>

Klausykite, su manimi eina visas miestas. Va tie keturi durniai tik ir yra keturi durniai, todėl, kad visi kiti eina su normaliais žmonėmis. Jei kažkas kažkam susisapnavo, aš neturiu aiškinti“, – atsisveikinęs padėjo ragelį.

1b pavyzdys

Tarybos narys: Tai klausimas, mere, jau buvo. Į klausimą atsakymo negavau. Tai teks pasisakyti. Na ir iš tikrųjų Jūsų tos demagogijos po kiekvieno pasisakymo tikrai man jau nuostabos nekelia, bet dabar, tikiuosi, mus daugiau žmonių stebi ir atkreips dėmesį, į ką aš noriu pasakyti. Tai pagrindinis dalykas, kad prieš perduodant „Juridinis asmuo1“, „Juridinis asmuo2“ ir priklausė tas Juridinio asmens³ viešbutis (jo akcijos, tiksliau), kurį prieš perduodant su krūva skolų, kaip va dabar ir svarstome šitame sprendimo projekte, tas viešbutis kažkoku tai stebuklingu, nepaaiškinamu būdu atsirado gerbiamo (*duomenys neskelbiami*) žmonos kišenėje. Tai visgi turint omenyje tai, kad jūs abudu esat įtariamieji toje pačioje baudžiamojoje byloje, tai tikrai kelia labai daug pagrįstų abejonių ir dėl šito sandorio skaidrumo. Na ir kada komitete Jūs pristatinėjat iš Prokuratūros gautus atsakymus, kažkokius, patikėkit, mes tikrai nenuleisim rankų, eisim iki galo, kad teisėsauga išsiaiškintų, kas yra kas ir kaip tas viešbutis buvo perduotas, nes iš tikrųjų čia, šitoj vietoj, nukenčia visas miestas, visa bendruomenė. Ir, mere, pabrėžiu: Jūs tikrai nesat visas miestas, ir nesat bendruomenė. Jūs esat vienas ...

⁸ Cox, D. M. (2022). A Woman's Place is in the House: Reclaiming Civility, Tolerance and Respect in Political Life. *The Political Quarterly*, 93(1), 17–24. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13069>

⁹ Inter-Parliamentary Union (October 2016). Sexism, Harassment and Violence Against Women Parliamentarians. <https://www.ipu.org/resources/publications/issue-briefs/2016-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-parliamentarians> (prieiga 2024-06-26).

¹⁰ Wagner, A. (2020). Tolerating the trolls? Gendered perceptions of online harassment of politicians in Canada. *Feminist Media Studies*, 22(1), 32–47. <https://doi.org/10.1080/14680777.2020.1749691>

1a pavyzdys

1b pavyzdys

Meras: Ačiū.

Tarybos narys: ... parazitais, kuris ...

Meras: Gerbiamas tarybos nary, Jūs man esat neeilinis nusikaltėlis, bet ką jau darysi, tenka bendrauti, kadangi tiesiog yra. Ir žinot, mes kiekvienas vienas apie kitą turim savo nuomonę.

1a pavyzdyje pateikti pasisakymai (X savivaldybės tarybos nariai viešai įvardijami idiotais, balamutais, durniais) ir 1b pavyzdyje pateikti pasisakymai (X savivaldybės tarybos narys viešai įvardijamas neeiliniu nusikaltėliu) yra galbūt susiję su valstybės politiko padorumo principo pažeidimu, tačiau tyrimas dėl 1a atvejo nebuvo pradėtas (Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmų 2022 m. gegužės 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-2996-423/2022, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-675-502/2023). Tyrimą dėl 1b atvejo atlikusios institucijos sprendimas buvo panaikintas, nes sprendimas nepakankamai motyvuotas, neišsamus ir nevisapusiškai jame pateiktas savivaldybės mero paaiškinimų įvertinimas, nesurinkti ir neiširti įrodymai dėl jo nurodomų aplinkybių, kurios jam leido susidaryti nuomonę apie savivaldybės narį. Tyrimą atlikusi institucija buvo įpareigota iš naujo nagrinėti pranešimą dėl savivaldybės mero elgesio atitikties Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso nuostatomis (Regionų apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-266-780/2022).

2 pavyzdys

Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatymo pakeitimų svarstymas Lietuvos Respublikos Seime

Seimo narysX: Labai ačiū. Gerbiama premjere, ištis, kaip jūsų nekritikuoti? Su tokiais įstatymų projektais jūs tikrai laisvamaniai. Pagalvokite: apsauga ne tik dėl jūsų saugumo skiriama – apsauga skiriama ir tam, kad mes visi, tai yra valstybė, piliečiai, taip pat būtume apsaugoti nuo galimai neteisėtų jūsų veiksmų, veiklos, skaidrumo, kad neprieitų prie jūsų su dėžutėmis. (Šurmuly salėje) Suprantate, kad nesugalvotumėte kada žolės parūkyti.

Seimo narysX: Labai dėkoju. Kolegos, ištis kalbame apie labai rimtą įstatymo projektą, bet išėjo taip, kad turinys pasidarė nerimtas. Ištis, gerbiamos moterys, kreipiuosi į jus, Seimo Pirmininke, premjere, į jus, gal jums moteriškai ir atrodo, kad nereikia tos apsaugos, gal jums norisi moteriškai pakalbėti tarp jūsų, kaip ten sako, mergaičių ir taip toliau, bet, neįsivaizduokite, apsauga ištis reikalinga ne tik tam, kad jus apsaugotų nuo kažkokių grėsmių, reikalinga ir dėl skaidrumo. Tam, kad negalėtų jūsų, kaip pasakyti, nedori draugai ar kolegos prie jūsų paslapčia prieiti ką nors pasiūlyti, lobistai ir taip toliau. Ištis tai veikia ir prevenciškai. Todėl, kolegos, nereikia rimtų dalykų sumenkinti, ir apsauga tikrai turi būti. O jei jums netinka šios pareigos, jūs galite jų atsisakyti vardan tos laisvės. Ačiū.

2 pavyzdyje vertintini šie pasisakymai dėl padorumo principo: a) „<...> būtume apsaugoti nuo galimai neteisėtų jūsų veiksmų, veiklos, skaidrumo, kad neprieitų prie jūsų su dėžutėmis. (Šurmuly salėje) Suprantate, kad nesugalvotumėte kada žolės parūkyti.“; b) „<...> gal jums moteriškai ir atrodo, kad nereikia tos apsaugos, gal jums norisi moteriškai pakalbėti tarp jūsų, kaip ten sako, mergaičių ir taip toliau, <...>“. Minėtuose pasisakymuose yra išreikštos galimai nepagrįstos abejonės teisės aktų nesilaikymu, suponuojami galbūt pažeidimai dėl teisės aktų nesilaikymo (pvz., galima korupcija), yra diskriminacijos dėl lyties požymių.

Tyrimas turi būti pradedamas pagal diskreciją (kompetenciją). Realizuodama diskrecijos teisę priimti sprendimą pradėti tyrimą, tyrimą atliekanti institucija yra saistoma bendrųjų teisės principų (pvz., teisingumo, protingumo) ir naudojasi savo diskrecijos teise

nepažeisdama Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso taikymo tikslų ir pačios institucijos paskirties. Esant skundai, kreipimuisi ar pranešimui dėl asmens veiksmų, galbūt pažeidžiančių valstybės politikų elgesio principus, pirmiausia svarbu nustatyti, **su kuo susijęs asmens elgesys konkrečioje situacijoje**, t. y. ar jo veiklą galima prilyginti tarnybinių funkcijų vykdymui (pvz., teismo proceso Nr. 3-62-3-01513-2018-5: Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmų 2019 m. sausio 31 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. el-276-402/2019; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1517-525/2020), ar skundžiamos aplinkybės yra susijusios su viešuoju valstybės politiko gyvenimu. Nustačius, kad skundžiamas asmens elgesys yra susijęs su jo privačiu gyvenimu, turėtų būti priimamas motyvuotas sprendimas tyrimo nepradėti, t. y. informuoti asmenį, pateikusį skundą, kreipimąsi ar pranešimą, apie atsisakymo nagrinėti jo skundą, kreipimąsi ar pranešimą priežastis, taip pat informuoti, į kokią instituciją ar įstaigą tuo klausimu jis galėtų kreiptis. Esant skundai, kreipimuisi ar pranešimui dėl asmens veiksmų, galbūt pažeidžiančių valstybės politikų elgesio principus, svarbu įvertinti, ar turima informacija gali būti persiunčiama kitai institucijai pagal kompetenciją.

Vertinant viešai paskelbtą informaciją, svarbu įvertinti, ar joje yra pakankamai konkrečių duomenų dėl galimo valstybės politiko elgesio principo (padorumo) pažeidimo, kurie pasisakymai yra menkinamojo, žeminamojo pobūdžio, ar pasisakymuose yra įvardyti konkretūs asmenys, ar kalbama abstrakčiai, kokį konkretų asmenį tie pasisakymai galbūt pažemino, įžeidė. Minėtos aplinkybės ir galbūt pažeistas (-i) valstybės politikų elgesio principas (-ai) turi būti aiškiai išdėstyti ir skunde, kreipimesi ar pranešime.

Vertinant valstybės politiko elgesį, svarbu **išsamiai, objektyviai ir nešališkai vertinti ir pagrįsti konkrečios situacijos aplinkybes ir valstybės politiko veiksmus**, susijusius su galimu padarumo principo pažeidimu. **Vertinant valstybės politiko elgesį, būtina nurodyti, kuri būtent frazė (-ės), komentarų dalis (-ys) nulėmė padarumo principo pažeidimą ir kodėl** (pvz., vertintina, ar valstybės politiko pasisakymai yra mandagūs, ar menkinamojo, žeminamojo pobūdžio, reiškiami pagrįstai (pvz., argumentuotai, turint įrodymų) ir (ne)pažeidžiant kito asmens orumo, (ne)kenkiant asmens reputacijai, galbūt šmeižiant). Nagrinėjant skundą, kreipimąsi ar pranešimą, **turi būti nustatytos ne pavienės faktinės aplinkybės, o juridinių faktų visetas**, būtinas ir pakankamas teisės normai taikyti (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A398-442/2015, 2018 m. lapkričio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-1268-662/2018).

Vertinant valstybės politiko elgesį, rekomenduojama kreiptis į atitinkamos srities specialistus (ekspertus), kad pateiktų vertinimą, išaiškinimą tam tikrais klausimais, pvz., kreiptis dėl tam tikrų žodžių konotacijų, semantinės analizės, tam tikro veikimo vertinamoje situacijoje (kontekste) išaiškinimo, vertinimo. Pavyzdžiui, rekomenduojama kreiptis į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją tam tikro žodžio konotacijų, semantinės analizės klausimais, į lygių galimybių kontrolierių dėl diskriminacijos lyties (be kita ko, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos) pagrindu, į žurnalistų etikos inspektorių informacijos visuomenės informavimo priemonėse vertinimo klausimais. Atkreiptinas dėmesys, kad gavusi ekspertines išvadas, išaiškinimus tyrimą atliekanti institucija gali pateikti išsamų žodžio vartojimo prasmės ir konteksto vertinimą (pvz., ar pavartotas žodis pasisakyme atitinka tikrovę; žr. teisminį procesą Nr. 3-62-3-01321-2021-6: Regionų apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. el2-266-780/2022).

Konstatuojant valstybės politikų elgesio principų, *inter alia*, padarumo, pažeidimą, **būtina atskleisti turinį (teisinį ir faktinį pagrindimą, motyvus), kad ginčo šalys suprastų atitinkamų visuomeninių santykių esmę ir turinį, identifikuotų jų teisių, pareigų ir teisėtų interesų pasikeitimą, šio pasikeitimo pagrindus ir apimtį, tinkamai įgyvendintų suteiktas teises ar (ir) įvykdytų nustatytas pareigas ir įstatymų nustatyta tvarka efektyviai realizuotų teisę į (galbūt) pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynybą** (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A556-336/2011, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. rugpjūčio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A756-450/2010, 2010 m. lapkričio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A556-15/2010, 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A756-2359/2012, 2018 m. lapkričio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-1268-662/2018).

Atsižvelgiant į anksčiau minėtus metodinius nurodymus dėl atvejų, susijusių su galimu padarumo principo pažeidimu, atkreiptinas dėmesys, kad **sprendimas dėl valstybės politikų padarumo principo pažeidimo turi būti priimamas pagal tyrimą atliekančios institucijos veiklą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus**, kitaip sakant, pagal tyrimą atliekančios institucijos diskreciją (kompetenciją). Šiuo pasakymu pabrėžiama, kad tyrimą atliekanti institucija neturi teisės išplėsti savo veiklą reglamentuojančiuose norminiuose teisės aktuose įtvirtintos kompetencijos ir priimti juose nenurodytų sprendimų, vadovautis ne savo kompetenciją reglamentuojančiu (-iais) įstatymu (-ais).

Tobulintinos sritys

Valstybės politikams rekomenduojama:

- vartoti dalykinę kalbą;
- vengti žmogaus orumą menkinančių, žeminančių, įžeidžiančių pasisakymų;
- vengti šmeižikiškų pasisakymų;
- savo kritiką grįsti turima objektyvia informacija, duomenimis, turint pozityvų tikslą – išryškinti asmens veiklos trūkumus siekiant juos pašalinti;
- savo nuomonę reikšti sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškraipant faktų ir duomenų;
- pasisakyti apie asmens veiksmus, ne patį asmenį;
- reguliariai dalyvauti valstybės politikų elgesio normų mokymuose (ypač dalykinės komunikacijos, debatų, diskriminacijos, konfliktų valdymo temomis).

Šaltiniai

- Cox, D. M. (2022). A Woman's Place is in the House: Reclaiming Civility, Tolerance and Respect in Political Life. *The Political Quarterly*, 93(1), 17–24. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13069>
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.
- Haaften, T. van, & Leeuwen, M. van. (2020). Suggesting outsider status by behaving improperly: the linguistic realization of a populist rhetorical strategy in Dutch Parliament. In I. van der Geest, H. Jansen, & B. van Klink (Eds.), *Vox Populi: Populism as a Rhetorical and Democratic Challenge* (pp. 108-129). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. doi:10.4337/9781789901412.00014
- Inter-Parliamentary Union (October 2016). *Sexism, Harassment and Violence Against Women Parliamentarians*. <https://www.ipu.org/resources/publications/issue-briefs/2016-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-parliamentarians>
- Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992).
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2024 m. balandžio 25 d. išvada Nr. KT37-I2/2024 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. 20/2023. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2996/content>
- Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas.
- Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A398-442/2015.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. lapkričio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-1268-662/2018.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A556-336/2011.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. rugpjūčio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A756-450/2010.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A556-15/2010.
- OECD (1998). *Recommendation of the Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service Including Principles for Managing Ethics in the Public Service*. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0298>
- OECD (2017). *Recommendation of the Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service Including Principles for Managing Ethics in the Public Service*. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/129/129.en.pdf>
- OECD (2017). *Recommendation of the Council on Public Integrity*. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0435>
- Teisminis procesas Nr. 3-61-3-02106-2010-5: Vilniaus apygardos administracinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Ik-2951-580/2010; Lietuvos

- vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugpjūčio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-2366/2011.
- Teisminis procesas Nr. 3-61-3-00884-2011-7: Vilniaus apygardos administracinio teismo 2011 m. liepos 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2663-121/2011; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. rugpjūčio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A492-1539/2012.
- Teisminis procesas Nr. 3-65-3-00409-2017-0: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. rugpjūčio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4503-556/2020.
- Teisminis procesas Nr. 3-62-3-00073-2022-0: Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmų 2022 m. gegužės 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. el3-2996-423/2022; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-675-502/2023.
- Teisminis procesas Nr. 3-62-3-01321-2021-6: Regionų apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. el2-266-780/2022.
- Teisminis procesas Nr. 3-62-3-01513-2018-5: Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmų 2019 m. sausio 31 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. el-276-402/2019; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1517-525/2020.
- Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.
- Wagner, A. (2020). Tolerating the trolls? Gendered perceptions of online harassment of politicians in Canada. *Feminist Media Studies*, 22(1), 32–47. <https://doi.org/10.1080/14680777.2020.1749691>
- Žemaitis, V. (2005). *Etikos žodynas*. Vilnius: Rosma.